

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

שופטים ושוטרים

הלכה

מצוות מינוי שופטים

פרשת שופטים תשפ"א

שנה כ"ג – קובץ ל"ט [תשע"ז]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י

מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של

מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109

ירושלים

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת שופטים

מצוות מינוי שופטים

"שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק" (ט"ז י"ח).

"מצות עשה של תורה למנות שופטים ושטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושטרים תתן לך בכל שעריך, שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינין באים לפניהם, שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינים המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם ע"פ הדיינים וכל שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לבית דין ודנין אותו כפי רשעו" (רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"א).

הרי לן מצות עשה של תורה למנות שופטים בכל עיר ובכל פלך בארץ ישראל, וכך כתב הרמב"ם בספר המצוות (מצ"ע קע"ו) ובהל' סנהדרין (פ"א ה"א), וכך כתב הרמב"ן על התורה (דברים ט"ז י"ח), וכן הוא בספר החינוך (מצוה תצ"א), עי"ש.

אך יש מרבתינו הראשונים שהשמיטו מצוה זו ממנין המצוות, הסמ"ק והיראים, וצ"ע בשיטתם.

ונראה לכאורה לפי דברי הרמב"ם בשורש י' בספר המצוות שאין ראוי למנות את ההקדמות כמצוות בפני עצמן, כיון שאינם אלא הקדמה הנצרכת לעשיית המצוה בעקבותיה, וז"ל:

"השרש העשירי שאין ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות. פעמים יבאו צוויים בתורה אין אותם הצוויים הם המצוה אבל הם הקדמות לעשיית המצוה כאילו הוא מספר איך ראוי שתיעשה המצוה ההיא. דמיון זה אמרו (ס"פ אמור) ולקחת סלת וכו'. כי הוא אינו ראוי שיימנה לקיחת הסלת מצוה ועשייתו לחם מצוה. אבל הנמנה (מ"ע כז) אמנם הוא אמרו (תרומה כה) ונתת על השלחן לחם פנים לפני

מצוות מינוי שופטים

תמיד. הנה המצוה אמנם היא היות לחם תמיד לפני י"י ואחר כך ספר איך יהיה זה הלחם וממה זה יהיה ואמר שהוא יהיה מסולת ויהיה שתים עשרה חלות....".

ולדעת בעלי התוס' הסמ"ק והיראים אין מינוי השופטים אלא הקדמה לעיקר המצוה שהיא עשיית הצדק והמשפט.

ובדעת הרמב"ם נראה דאין מצוה זו כשאר ההקדמות שהביא שם שכולם כאחד אין בהם אלא הכנה בעלמא של הנדרש והנצרך לקיום המצוות על ידם, משא"כ מינוי שופטים שמעבר לעשיית המשפט יש בו ענין גדול להעמיד שופטים בראש העם, ולקבוע מרותם וסמכותם של שופטי ישראל, ולהשתית את החברה על אדני הצדק והמשפט, ולא בכדי אמרו חז"ל (ספרי פר' שופטים פ"ק קמ"ד) "מלמד שמנוי הדיינים כדאי הוא להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם ושלא להפילם בחרב". הרי דעצם המינוי יש בו ענין גדול, (ועיין מש"כ בזה בהקדמה לשב שמעתתא ד"ה תרתי בלב), ומשו"כ הוי מצוה בפני עצמה.

ונראה על פי מה שיש לדיוק מלשון הרמב"ם דבאמת תפקיד הבית דין בישראל, לא עשיית הצדק והמשפט בלבד, אלא בית דין מצווה גם להעמיד את הדת על תילה, ולכפות את בני ישראל לקיים מצוותיהם, וכן מצינו (כתובות פ"ו ע"א וחולין קל"ב ע"ב) "כגון אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, עשה ציצית ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו".

ונראה לכאורה דאף שיש מקורות רבים בתורה על מצות הבית דין וסמכותם לשפוט את בני האדם, בין בדיני עונשים שבין אדם למקום ובין בדיני הממונות שבין אדם לחבירו, עיקר המקור שעל הבית דין אף לכפות את העם ושמרו דרך ה' הוא מפסוק זה "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך", דתפקיד השוטרים אינו אלא להרתיע ולהעניש את עוברי העבירה במקל ורצועה.

ומשום כן פתח הרמב"ם בביאור מצוה זו, בין בספר המצוות ובין במשנה תורה, במצוות הבית דין להעמיד את הדת על תילה, לפני שביאר מצוותם לדון ולשפוט.

וז"ל בספר המצוות שם:

מצוות מינוי שופטים

"והמצוה הקע"ו היא שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש ואיש וכו'".

וכך גם בהל' סנהדרין (פ"א הלכה א' – ב'):

"מצוות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינין באים לפניהם, שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינים המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם ע"פ הדיינים וכל שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לבית דין ודנין אותו כפי רשעו. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד, אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך שנאמר תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך".

ולפי זה נראה עוד טעם שהרמב"ם מונה מצוה זו, כי לא הקדמה בעלמא היא לעשיית הצדק והמשפט, אלא מצוה מהותית להושיב בתי דין בכל עיר ובכל פלך לפקח על העם ליישר ארחותיו ולמנוע ממנו לנטות ימין ושמאל מכל אשר יורוך.

ודו"ק בכל זה.

ב

היכן נוהגת מצוה זו

והנה מבואר בדברי הרמב"ם שאין מצוה זו נוהגת אלא בארץ ישראל, וכך כתב בעקבותיו בספר החינוך (מצוה תצ"א).

אך הרמב"ן בפירושו על התורה חולק על הרמב"ם, וז"ל:

"צוה בתורה, עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב ח), ונתן בפלילים (שם כא כב), אם כן מצוה שיהיו לישראל פלילים. וביאר בכאן שישימו השופטים בכל עריהם

מצוות מינוי שופטים

כאשר יתן להם השם את הארץ, כי בחוצה לארץ אינם חייבים למנות להם ב"ד, אבל כאשר יצעק המעוות יעמדו עליו הראויים לשפוט ובמשפטיהם ישפטהו, או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטהו במקום המשפט. והוסיף בכאן שוטרים, והם שיהיו נוגשים בדבר המשפט. ולפי זה אין ישראל שבחוצה לארץ מצווים למנות להם דיינים בעיירות, וכן כתב הרב ר' משה (הל' סנהדרין פ"א ה"ב): אבל במסכת מכות (ז א) שנו, והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם, מלמד שסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, אם כן למה נאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך, אלא בארץ אתה מושיב בכל פלך ובכל עיר ועיר, בחוצה לארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ונראה מזה שחייבין למנות סנהדרין בחוצה לארץ, ולא בכל עיר ועיר כארץ ישראל אלא פלכים פלכים, אם כן המצוה הזאת נוהגת בכל זמן בדיני ממונות ובדברים הנדונים בחוצה לארץ. אבל בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בטלים מן התורה, דכתיב לפניהם ולא לפני הדיוטות, ואנן הדיוטות אנן, ואין דיינים בחוצה לארץ אלא תקנה דשליחותיהו עבדינן (גיטין פח ב), אין אנו חייבים במצוות מינוי שופטים מן התורה כלל".

הרי לן שהרמב"ן חולק על הרמב"ם וסבירא ליה דמצוה זו נוהגת אף בחו"ל, ואף שאין סמיכה בחו"ל מ"מ מצוה למנות אף בחו"ל שופטים שהוסמכו בארץ ישראל, אך דעת הרמב"ם דכיון שאין סמיכה אלא בארץ ישראל מסתבר שאף מצוות מינוי הדיינים אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, וכמפורש בקרא.

אך נראה פשוט יותר ביעותא בכותחא שאף בחו"ל מצווים בני ישראל לנהוג בדרכי הצדק והמשפט, ולשפוט בכל סכסוך בין אדם לחבירו על פי בית דין, אלא שאין מצוה למנות שופטים קבועים בכל עיר ובכל פלך, וכאשר תתעורר מחלוקת או סכסוך ממוני יבחרו להם שופטים כשרים וסמוכים לשפוט ביניהם, או יעלו לארץ ישראל לבית דין קבוע. וכבר כתב כך הרמב"ן בתחילת דבריו בביאור שיטת הרמב"ם, "וביאר בכאן שיישימו השופטים בכל עריהם כאשר יתן להם השם את הארץ, כי בחוצה לארץ אינם חייבים למנות להם ב"ד, אבל כאשר יצעק המעוות יעמדו עליו הראויים לשפוט ובמשפטיהם ישפטהו, או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטהו במקום המשפט".

והרמב"ן דחה את שיטת הרמב"ם מתוך משנה מפורשת במכות (ז' ע"א) שסנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחו"ל, ובגמ' שם אמרו:

מצוות מינוי שופטים

"סנהדרין נוהגת כו'. מנא ה"מ, דתנו רבנן והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם, למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ, מה תלמוד לומר בשעריך, בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר".

ומפורש בסוגיא זו דאף בחו"ל מצוה להעמיד שופטים, אלא שאין צריך להעמידם בכל עיר ועיר ודי במינויים בכל פלך ופלך.

אך בספר החינוך (בסוף המצוה) כבר הבליע יישוב דעת הרמב"ם בכותבו:

"ונוהגת מצוה זו, כלומר סנהדרי גדולה וקטנה ובית דין של שלשה, בארץ ישראל שיש שם סמיכה, אבל לא בחוצה לארץ שאין סומכין בחוצה לארץ, אבל מכל מקום כל הנסמך בארץ ראוי לשפוט אפילו בחוצה לארץ, וזהו מה שאמרו זכרונם לברכה [מכות ז' ע"א] סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ".

הרי לן בשיטת הרמב"ם דאף שמצות המשפט נוהגת אף בחו"ל, שאני מצות מינוי השופטים שאינו נוהגת אלא בארץ ישראל, וכנ"ל.

אלא שהתימה במקומה עומדת מדברי הגמ' המפורשים, שאף מצות מינוי השופטים נוהגת אף בחו"ל ואין בין ארץ ישראל לחו"ל אלא מצות מינוי השופטים בכל עיר ועיר.

אך ראיתי במאירי במכות שהביא גירסא אחרת בדברי הגמ', ולפיה באמת אין כלל מצות מינוי שופטים בחו"ל, וברור שזה שיטת הרמב"ם, וז"ל המאירי:

"ושאלו בגמ' אחר שסנהדרי נוהגת אף בחוצה לארץ מה תלמוד לומר בכל שעריך הרי אף בחוצה לארץ כן ותירץ בשעריך אתה חייב להושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אבל בחוצה לארץ אי אתה מושיב בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כלומר שאינך חייב בכך אלא שאם הם ממנין שם יש בהן תורת סנהדרי ויש גורסים אבל בחוצה לארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ר"ל המחוזות אבל לא בכל עיר ועיר ולא יראה כן שכל שבחוצה לארץ אנו אין לנו".

הרי שדחה את הגירסא שעליה התבסס הרמב"ם בדחותו את שיטת הרמב"ם.

מצוות מינוי שופטים

ולפי כל המבואר בדעת הרמב"ם וסייעתיה שאכן ודאי אף בחו"ל נוהגת מצות המשפט וכח הבית דין, ולמדו זאת מהכתוב (במדבר ל"ה כ"ט) "והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם", אך במצוות מינוי השופטים כתיב "שופטים ושטרים תתן לך בכל שערך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבטיך", ואין זה אלא בארץ ישראל.

וכל זה ברור ונכון.

ג

אם מצוה זו נוהגת בזמן הזה

והנה לכאורה פשוט שאין מצוה זו נוהגת בזמן הזה כיון שבטלה הסמיכה, וכל כח בית דין בזמן הזה אינו אלא מדרבנן משום דשליחותיהו דקמאי עבדינן, ודין בית דין בזמן הזה דומה הוא לדין בית דין בחו"ל לשיטת הרמב"ם, שאמנם מצווים ישראל לדון ולשפוט אף בחו"ל אלא שאינם מצווים להעמיד שופטים.

אך לכאורה גרע זמן הזה מחו"ל לדעת הרמב"ם, דבימי קדם כאשר סמכו חכמים בארץ מצווים אף בני חו"ל לדון ולשפוט בפני דייני ישראל שנסמכו בארץ ישראל, משא"כ בזמן הזה שבטלה הסמיכה, לכאורה אין מצוה כלל. וכך מפורש ברמב"ן הנ"ל שאין מצוה זו נוהגת בזמן הזה.

וכתב החינוך שם:

"ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו היום בעוונותינו סמוכים, שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהיה להם כח על כולם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם בממון או אפילו בגוף על עשית מצוות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר מגונה וכל הדומה לו. ואל הממונים גם כן ראוי לישר דרכם ולהכשיר מעשיהם ויסירו חרפת העם מעליהם פן יענו אותם על מוסרם שיטלו קורה מבין עיניהם. וישתדלו תמיד בתועלת חבריהם הסמוכים עליהם ללמדם דרך האמת ולתת שלום בכל כחם ביניהם, ויטשו ויניחו וישכיחו מלבם כל תענוגיהם, ועל

מצוות מינוי שופטים

זה ישיתו לבם ובו יהיה רוב מחשבותם ועסקיהם, ויתקיים בהם מקרא שכתוב [דניאל י"ב, ג'] והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד".

ונראה מדבריו שודאי אין בזה מצות עשה אלא מעין רצון התורה שיש ללמוד מתוך מצוה זו. (ועיין מנחת אשר דברין סימן נ"א בגדר רצון התורה, ואכמ"ל).

וברבינו ירוחם (מישרים נתיב א' סוף ח"ד) כתב:

"מצוה מדרבנן למנות שופטים בכל עיר ועי' אף על גב דאין לנו סמיכה עתה כדמוכח בסנהדרין".

הרי לן שיטתו דיש מצוה מדרבנן במינוי שופטים בזמן הזה, וצ"ע במה שכתב שכך מוכח בסנהדרין, ולא גילה מצפוניו.

ושלש מחלוקות בדבר. לדעת הרמב"ן אין מצוה זו נוהגת כלל בזמן הזה. לדעת החינוך ראוי מ"מ למנות שופטים בכל עיר ועיר אף בזמן הזה, ולדעת רבינו ירוחם יש בזה מצוה דרבנן.

אך אי בידי תליא היה נראה דאף בזמן הזה יש מצוה דאורייתא למנות שופטים בכל עיר ובכל פלך בארץ, וזאת מחדא ותרי טעמי:

א. אף אם כל סמכות הדיינים בזמן הזה מדרבנן, מ"מ לאחר שחכמים נתנו כח ביד הדיינים לדון ולשפוט, ואף להעניש את העבריינים וכמבואר בסנהדרין (מ"ו ע"א) דמכין ועונשים שלא מן הדין, שוב יש מצוה מן התורה למנותם.

ודוגמא רחוקה לדבר מה שכתב המנחת חינוך (מצוה רל"ב) דהמכשיל את חבירו באיסור דרבנן עובר בלפני עור מן התורה, דמ"מ מכשול יש כאן, וכמו כן כיון שיש דין ויש דיין בישראל, אף אם אין סמכותם אלא מדרבנן. (ועיין מה שכתבתי בענין לפני עור במנחת אשר ויקרא סימן מ"ט). חייבים מן התורה למנות שופטים.

ב. כבר ביארתי במק"א את הנראה לענ"ד בגדר שליחותיהו דקמאי עבדינן דהוי מן התורה, שהרי מקבלים גרים בזמן הזה, אף דגירות צריכה בית דין ומשפט כתיב ביה כמבואר ביבמות (מ"ו ע"ב) וקידושין (ס"ב ע"ב), וכבר כתבו התוס' והרמב"ן (יבמות

מצוות מינוי שופטים

שם) דסמכות הבית דין בקבלת גרים אף הוא משום דשליחותיהו דקמאי עבדינן, ובהכרח דהוי מן התורה, ולא כדברי הנתיבות (סימן א' ס"ק א') דגדר זה הוי מדרבנן.

וביסוד הדברים כתבתי, דע"כ צריך לומר שנמסר הדבר לחכמים לקבוע מי הם הראויים לכהן כשופטי ודייני ישראל, והם קבעו שכל עוד יש סמיכה בישראל אין דיין אלא הסמוך, אבל משפסקה הסמיכה בישראל, בהכרח יש להכשיר הדיינים הראויים חכמי התורה ויראי ה' דאי אפשר לישראל ללא דין ומשפט, ולא יעלה על הדעת שלית דין ולית דיין, ואיש כל הישר בעיניו יעשה, ואיש את רעהו חיים בלעו, ונמסר הדבר לחכמים לקבוע מי הם הראויים לשפוט ולהורות לאחר שתיפסק שרשרת הסמיכה.

ולפי זה נראה דאף בזמן הזה יש מצוה מן התורה במינוי שופטים בישראל. אך מ"מ בטלה דעתי לתפארת גדלותם של רבותינו מעתיקי השמועה.

ד

במצוות מינוי השוטרים

הנה מקרא מלא דיבר הכתוב "שפטים ושטרים תתן לך בכל שערך". הרי שמצוה למנות גם שוטרים ולא רק שופטים. וכך כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"א ה"א):

"מצוות עשה של תורה למנות שופטים ושטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושטרים תתן לך בכל שערך, שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינין באים לפניהם, שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינים המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם ע"פ הדיינים וכל שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לבית דין ודנין אותו כפי רשעו".

וכן הוא בספר המצוות (מצ"ע קע"ו) ובמנין המצוות שם.

אך בפרטי המצוות בריש הל' סנהדרין לא כתב הרמב"ם אלא "למנות שופטים" ולא כתב את המצוה למנות שוטרים.

מצוות מינוי שופטים

ונראה לפי המבואר לעיל (אות א') דאין השוטרים אלא ידא אריכתא של השופטים למיגדר מילתא, להתריע ולהעניש את הפושעים, ואין מצות השוטרים אלא ענף מעיקר המצוה שהיא מינוי השופטים, ומשו"כ אין כל פלא בכך שבפרטי המצוות קיצר הרמב"ם ולא הזכיר אלא את מינוי השופטים, כיון שזה עיקר המצוה.

ובתוך דבריו בספר המצוות כתב הרמב"ם "והמצוה הקע"ו היא שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש ואיש. ומתנאי מצוה זו שיהיו השופטים האלו מדרגה למעלה ממדרגה... ועיר שאנשיה מעטים שאינה ראויה לסנהדרי קטנה יתמנו בה שלשה לעשות הדינים הקטנים. והדבר הקשה יביאו למי שהוא למעלה מהם. וכן ימנו שוטרים ונוגשים בעם יסובבו בשוקים וברחובות ויביטו עיני העם בעסקיהם עד שלא יעשו עול ואפילו בדבר מועט".

ומשמע שהשופטים הם אשר ממנים את השוטרים, ואין זו מצות הציבור, ויש מזה חיזוק גדול לדברינו, דעיקר המצוה אינה אלא מינוי השופטים, אלא שבהכרח צריך למנות גם שוטרים כדי שהשופטים יוכלו למלא את תפקידם וייעודם.

ודו"ק בזה.

ה

מכין אותו עד שתצא נפשו

ובכל עיקר ההלכה דהמבטל מצות עשה כופין אותו לקיימה נחלקו הקצות והנתיבות (סימן ג' סק"א). דעת הקצות אין סמכות זו מסורה אלא לבית דין ואף הלכה זו מיוסדת על שליחותיה דקמאי, אך לדעת הנתיבות כל אדם מישראל מצווה להפריש חבירו מן האיסור, ואף אם צריך להכותו, עי"ש.

ובמנחת אשר כללי המצוות (סימן ט"ז אות ג') הבאתי מדברי היראים כשיטת הקצות, והארכתי בסוגיא זו, עי"ש ותשבע נועם, ואכמ"ל.

ב

שליחותייהו קעבדינן ועשיית דין בזמן הזה

א

שליחותייהו עבדינן

הנה מבואר בבבא קמא (פ"ד ע"ב) דבזמן הזה שאין סמוכין, דנין דיני ממונות משום "דשליחותייהו דקמאי עבדינן", וצריך ביאור בגדר זה, דהלא פשוט מאד דאין הכונה לדין שלוחו של אדם כמותו שמצינו בכל מקום, דמה שייך שליחות להכשיר את הפסול לדין, הלא זה דומה לכהן העושה זר שליח לעבודת המקדש, או העושה אשה שליח לדין, דלא שייך שליחות להכשיר את הפסול. ועוד דהרי כשמת המשלח בטלה השליחות, ואיך נהיה שלוחם של הראשונים נוחי עדן. אלא פשוט דאין כונת חז"ל לדין כללי של שליחות שמצינו בקנינים במצוות ובעבירה אלא רוח אחרת היתה בקרבם.

ובפשטות היה נראה, דזה הוי תקנת חכמים לתיקון העולם לדון דיני ממונות בזה"ז, דאם לא כן לא שבקת חיי לכל בריה והפקר בי"ד הפקר, אך הנתיבות (סי' א' ס"ק א') הוכיח דשליחותייהו עבדינן הוא דין דאורייתא ממה דמקבלין גרים בזה"ז אף דצריך ג' משום דמשפט כתיב בי', כמבואר ביבמות (מ"ו ע"ב), וא"כ צריך נמי סמוכין ככל דין מה"ת, ובודאי לא ניתן להיאמר דכל גירות בזמן הזה הוי מדרבנן בלבד, דאיך מותר הגר בבת ישראל, וכי מתנין לעקור דבר מן התורה בקום ועשה. ועוד, וכי אין קידושין קידושין אלא מדרבנן ואם פשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר נחשוש לקידושין שניים, אתמהא, וע"כ דהוי גירות מה"ת משום דעבדינן שליחותייהו, אך הנתיבות לא ביאר טעם הדבר.

ובאמת כבר עמדו הראשונים על דבר זה איך מהני גירות בזה"ז כיון דבעי מומחין, עיין בתוס' קידושין (ס"ב ע"ב ד"ה גר), וברמב"ן ובריטב"א ביבמות שם דנקטו בפשיטות דשליחותייהו עבדינן הוי רק מדרבנן ומשום הפקר בי"ד ולא מהני בגירות, ותירצו דילפינן מ'לדורותיכם' דבזמן שאין מומחין אין צריך מומחין, אך הרמב"ן שם כתב דאפשר דמה"ת דנין הדיוטות בשליחות מומחין עיי"ש בסו"ד וזה כדברי הנתיבות, וצ"ב בזה ביסוד הדברים.

מצוות מינוי שופטים

וראיתי בספר חשן אהרן להגר"א וואלקין (סי' א') שהאריך לבאר דמהני קבלת בעלי הדין אף לענין דיני קנסות ושאר דברים דמן התורה בעי סמוכין, כמו דמהני קיבלו עלייהו אף בפסולין לדיני ממונות. ולפי"ז חידש דכל רב שנתקבל בקהילתו לדון ולהורות דהוי כקיבלו עלייהו ובוזה הוי כסמוך לדון בכל דבר ואף בדיני קנסות ע"ש שהאריך. ולכאורה לפי דבריו אשכחנא פתרי לד"ז דבוזה"ז דאין סמיכה הוי כאילו קיבלו עלייהו אף שאינם סמוכין ומהני לכל דבר כאילו הוי סמוכין, וזה כונת הגמ' דשליחותיהו עבדינן ואנו עומדין במקומן כאילו אנו סמוכין.

אמנם עיקר דבריו נכונים רק להבנת הרשב"א וסיעתיה שהבאנו לעיל (סימן ב' אות ד') דע"י קבלת בעה"ד יש על הפסולים שם כשרים והוו עדים ודיינים ואפשר דמהני אף למידי דאיסורא כדחזינן מדברי התוס' והרא"ש לגבי בי"ד של חליצה וא"כ ה"ה לגבי קבלת גרים, אבל להבנת הרשב"א וסיעתיה דמהני קבלה רק משום דהוי כהודאה והתחייבות אין זה מספיק לבאר סברא זו אף לענין קבלת גרים. ואף להבנת הרשב"א הבאנו לעיל שם את דברי החזו"א דאין זה אלא דין דרבנן וכתיקון חז"ל, אבל עדיין צ"ב איך תועיל קבלה מה"ת לענין גירות ולענין חליצה.

וגם בעיקר הסברא יש לפקפק, דלכאורה צריך קבלה גמורה ומסויימת ולא סגי במה שמקובל על הציבור באופן כללי שרב מורה הוראה ודן את הדין.

ועוד דבוזה"ז מהני דיני ממונות אף בלא הסכמת בעלי הדין כלל, והתם בודאי א"א לבוא מצד קבלתם הכללית כיון שכעת הם מתנגדים ואעפ"כ דנין אותם בכפיה, וכבר דן בזה בשער משפט (סימן א' סק"א) אם מהני קבלת הדיוטות לדיני קנסות ונשאר בצ"ע. ובבית יהודה (סי' א) כתב דמהני עי"ש.

ב

בגדר "משפט" דבעינן לגירות

אך עיין תוס' ביבמות (ק"א ע"ב ד"ה ואנא) שהקשו למה צריך קרא בחליצה דצריך בי"ד של ישראל והרי אפילו בדיני ממונות גר פסול לדון, ותי' התוס' דצריך קרא לחליצת גרים עי"ש, והרא"ש (סי' ב') תירץ דאיירי בשקיבלו עליו ובדיני ממונות מהני קבלתו להכשיר גרים וקמ"ל דבחליצה לא מהני קבלה, וכ"כ התוס' בנדה (מ"ט ע"ב

מצוות מינוי שופטים

ד"ה חדא), ובאמת צ"ב בדבריו דמהו"א דמהני קבלת הבע"ד בחליצה דלא שייך בי' מחילה והסכמה כמו בממון.

וראיתי בקובץ הערות (סי' ע"ב ס"ק ז') שעמד ע"ז, וכתב דצ"ל דלהרא"ש אין קבלה מטעם מחילה אלא דע"י קבלה הוי ככשר לדין, אך הדברים צ"ב. ואפשר דכוונת הרא"ש אינה דהו"א להכשיר כשקיבל עליו גר לצורך החליצה בלבד, דבכה"ג לא מהני קבלה להכשירו כנ"ל, אלא דבאופן שקיבל עליו גר זה שידונו דיני ממונות הו"א דכיון דקיבל עליו והוא דן אותו שוב הוי כדיין כשר אף לענין החליצה כיון שלגבי הבע"ד הוי ככשר דלענין ממון הוא יכול לדונו.

ולפי"ז אפשר דה"ה לענין גירות, דכיון דכל מה שצריך ג' בגירות הוא משום דמשפט כתיב ביה, אפשר דצריך בי"ד הכשר לשפוט, ומכיון דבי"ד של הדיוטות בזה"ז כשר לשפוט משום דעבדינן שליחותיהו שוב כשר אף לגירות אף מה"ת, כיון דבמציאות הרי יש להם כח וסמכות לשפוט, וחשיבי בתורת 'משפט' דבעי' בגירות. וכעין מה שביארנו בשיטת הרא"ש דכיון דכשר לדונו שוב הו"א דכשר אף לחליצה. ואף להראשונים שלא תירצו כדברי הרא"ש ביבמות שם אלא כתי' התוס', היינו משום דס"ל דבקיבל עליו פסול אין זה כלל בגדר דין אלא מועיל מטעם מחילה, וכמו שהסתפק בשו"ת רעק"א (סי' קע"ט) אם בקיבל עליו פסול לעדות שייך דין הזמה או שמא אין עליו שם עד כלל, אבל בני"ד דכשר לדון ודינו דין, אף אם הוי מדרבנן, מ"מ אפשר דמהני לענין גירות מה"ת דכל מה שצריך ג' בגירות הוא רק משום דמשפט כתיב ביה.

אך באמת מסתבר טפי דמה דילפינן ממשפט דגירות צריך ג' אינו סיבה דצריך שבי"ד דגירות יהיו יכולים לדון ולשפוט, אלא הוי סימן דרק מי שכשר לשפוט ולדון כשר לחליצה, וסיבה אחת לשתיהן מגזה"כ, וא"כ אף אם תיקנו דהדיוטות כשרים לדון עדיין אין זה גורם הכשר לגירות מה"ת ודו"ק בזה.

[ובעיקר ספקו דהרעק"א בקבלו בעה"ד עד פסול אם שייך בו דין הזמה, שורש הספק הוא אם ע"י קבלה מקבל הוא שם עד וכפוף לדיני עדות] מלבד הפסול שנתכשר ע"י הקבלה], או הוי מטעם מחילה והסכמה בלבד ולא מדין עדות, ודון מינה לעניננו].

מחילת בי"ד על כבודם

ובגוף דברי הרמב"ן שכתב דאפשר דמהני אף מה"ת בשליחות בי"ד סמוך כדברי הנתיבות, נראה לבאר לפי"ד הר"ן בחידושי בריש סנהדרין (ב' ע"ב) שביאר באורך את סוגית הגמ' (גיטין פ"ח ע"ב) דאביי אשכחיה לר' יוסף דיתב וקא מעשה אגיטי והקשה לו דלפניהם ולא לפני הדיוטות תנן, ואמר רב יוסף דאנן שליחותיהו עבדינן. וביאר הר"ן דאביי הקשה דאף אם חכמים יכולין לתקן דהדיוט כשר לדין והפקר בי"ד הפקר, וכן בגיטין וקידושין כל דמקדש אדעתא דרבנן ואפקעי לקידושין, מ"מ איך יכולים להתיר איסור התורה לדון לפני הדיוטות דהוי כמו לפני עכו"ם דזה איסור תורה בקום ועשה, ותירץ לו רב יוסף דכיון דאין האיסור אלא משום כבודו של בי"ד יכולין למחול והם מחלו על כבודם ואנן עבדינן שליחותיהו. וחידש לנו הר"ן בזה דהאיסור לדון לפני הדיוטות הוא משום כבוד הב"ד והם יכולין למחול על כבודן ולהתיר את האיסור וזה כונת ר' יוסף שליחותיהו עבדינן, ועי"ש ברש"י (ד"ה קעבדינן) "הם נתנו לנו רשות", ומשמע גם מדבריו דאין צריך בזה תקנה והוראה אלא נתינת רשות גרידא, וע"ש בסו"ד הר"ן שכתב דדרך זה היא של הרמב"ן ונמסרה ע"י תלמידיו.

ואפשר דלפי"ז מסופק הרמב"ן אם רק האיסור לדון בפני הדיוטות הוא משום כבוד הבי"ד, וניתן למחילה על ידם, או שמא גם עצם הדין דאין להם סמכות לדון ולכפות יסודו משום כבוד בי"ד הסמוך בלבד, וא"כ ניתן ג"כ למחילה על ידם, ואם הם מוחלים על כבודן ונותנים רשות הוי דין הדיוטות ג"כ דין מה"ת.

ואף די שברא פשוטה לחלק בין מה דאסור להדיוטות לדון ואסור להתדיין בפניהם דמילתא דאיסורא הוא ומסתבר דהוי משום כבוד הבי"ד, להא דאין כלל כח בי"ד אלא לסמוכין דזה מעצם שם בי"ד וגדרו ולא משום כבוד בי"ד, מ"מ אפשר דאף דין זה מושתת על ענין כבוד בי"ד. והרמב"ן שתלמידיו אמרו משמו דאין איסור לדון בהדיוטות במקום שאין בי"ד מומחה, הולך לשיטתו במה שנסתפק דאפשר דמה"ת עבדינן שליחותיהו ובזמן שאין סמוכין אף בי"ד שאינו סמוך יכול לדון.

והנה לאחר כתבי כל הנ"ל שבתי ועיינתי בדברי הרמב"ן (ביבמות מ"ו ע"ב ד"ה ש"מ) וראיתי בהם דברים חדשים, וז"ל:

מצוות מינוי שופטים

"וקשיא לן כיון דגר דצריך שלשה משום משפט דכתיב ביה ליבעי נמי מומחין, שהרי אפילו עשרה והן הדיוטות שדנו אין דיניהם דין מן התורה, וליכא למימר משפט דכתיב ביה אסמכתא דרבנן הוא דהא מכאן אמר ר' יהודה נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר, ואיכא למימר מדאורייתא הכי נמי אלא אנן שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אגיטי דמעשינן ואקדושי דדיינינן בהו משום שליחותייהו כדאיתא בפ' המגרש (גיטין פ"ח ע"ב), ולא דאיק דשליחותא דהדיוטות משום תקנתא דרבנן וגבי קדושין וגיטין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, אבל גבי גר היכי מנסבין ליה בת ישראל, ואפשר דגר צריך שלשה גמרא ומשפט כתיב ביה אסמכתא וכי גמירי שלשה גמירי מומחין לא גמירי. ואי קשיא למאי דאמרין דבעינן מומחין בזמן הזה דליכא מומחין בעונות היכי מקבלינן גרים, איכא למימר נפקא לן הא מהיכא דנפקא לן הרצאת דמים דגרסינן בכריתות בפ' ד' מחוסרי כפרה (ט' ע"א) אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים, אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם כתיב, ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותייהו דמומחין".

ומתוך התבוננות בדבריו ברור שכונתו לדון בשתי שאלות שונות:

א. הקשה הרמב"ן במה דמשמע בגמ' דיש מקום להסתפק אם גר צריך מומחין הלא כיון דילפינן דגר צריך שלשה משום דמשפט כתיב ביה נילף נמי דצריך מומחין מהאי טעמא, והלא פשוט דהא דצריך ג' מה"ת היא וא"כ ה"ה דצריך מומחין.

ותחילה כתב ליישב דאף דאכן מה"ת פשיטא דצריך נמי מומחין אפשר דלהלכה לא צריך משום שליחותייהו עבדינן, ודחה דהא דעבדינן שליחותייהו אינו אלא מדרבנן, וא"כ איך גר נושא בת ישראל.

ושוב כתב דאפשר דהלמ"ס היא דגר צריך שלשה וכי גמירי לשלשה אבל למומחין לא גמירי, ומה שדרשו משפט כתיב ביה אינה אלא אסמכתא.

ב. ושוב הקשה דאם אכן בעינן מומחין היכי מקבלינן גרים בזמן הזה. ותירץ בשתי דרכים: א. כמו שתירצו בתוס' משום דכתיב ביה לדורותיכם וע"כ דכשליכא סמוכין אפשר לקבל גרים בכל בית דין. ושוב כתב "ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותייהו דמומחין".

מצוות מינוי שופטים

ולאחר התבוננות בפשטות לשונו נראה ביאור דבריו, דאף אם אכן בעינן סמוכין ומומחין בגירות, אין גדר הדין שהדיינים שבפניהם הגר מתגייר בהכרח צריכים להיות סמוכין, אלא שהסמכות לקבל גרים מסורה רק לבי"ד סמוך, ובידם להאציל סמכות זו לכל בי"ד שימצאו לנכון, וזה שכתב שאפילו הדיוטות דנים בשליחותיהם דמומחין, וזה כוונת רש"י דהא דעבדינן שליחותיהם "הם נתנו לנו רשות", ודו"ק בכ"ז.

ד

אם בדליכא סמוכין כולם שוין מעיקר הדין

ובקריית ספר (סוף פ"ה מהלכות סנהדרין) גם כתב דדנין דיני ממונות בזה"ז מן התורה, אך מטעם אחר "דבזמן שאין סמוכין כולם שוין והכל הולך אחר החכמה", ודבריו צריכין ביאור, דכיון ד'אלהים' משמע סמוכין וכמ"ש הרמב"ם (פ"ד מה' סנהדרין ה"ד) "אין קרוי אלהים אלא בי"ד הנסמך בארץ ישראל" איך יוכשר הדיוט כשאין מומחה מה"ת.

ועיין מאירי ב"ק (פ"ד ע"ב והובא בשטמ"ק שם) שכתב בשם מקצת גדולי הדורות:

"שכל שהצריכו מומחין לגזילות והודאות לא נאמר אלא בזמן שיש בעולם מומחין אבל כל זמן שאין שם מומחין דנים בהם כבאים בשליחותן שאם לא כן בטלו כל הדינין והעולם חרב".

ובפשטות משמע כדברי הקרית ספר, אך אפשר דכוונתו דמדרבנן דנין בשליחותן [ואין להוכיח כן ממש"כ דאל"כ העולם חרב דזה רק הוכחה והדגשה דבודאי א"א שמה"ת יהיה העולם הפקר בלי דין ודיין]. אך בדברי הקרית ספר מבואר דמהני מה"ת בזמן שאין בי"ד סמוך. וצריך לומר בדבריו ד"אלהים" אין משמעו דוקא סמוכין אלא משמעותו הבי"ד המצויינים והחשובים שבדור ונמסר הדבר לחכמים להגדיר ולקבוע דינים.

וכע"ז כתב הר"ן (נדרים ע"ח ע"ב) בדין התרת נדרים דאפי' למ"ד דלא בעינן מומחה וסגי בגמיר וסביר מ"מ לא מהניא הפרת נדרים אלא בהיותו מובהקין שבדור, וכך למדו חז"ל ממה דנאמרה פרשה זו לראשי המטות, ורב מובהק בדורו מתיר יחידי. ונראה שביאור הדברים הוא ע"פ מה שביארתי פעמים רבות (עיין באריכות במנחת אשר דברים סימן מ"ד) דיש דינים שעיקרם מן התורה ונמסרו לחכמים לקבוע גדריהם

מצוות מינוי שופטים

ודיניהם, וכיו"ב בג"ד הם קבעו דכ"ז דיש סמוכין אין דין הדיוטות כלום, דרך הסמוכים הם בכלל אלהים, אבל כשאין סמוכין הוי כולם שוין, והכל הולך אחר החכמה, דכל בי"ד הבקי בדינים הוי ג"כ בכלל אלהים, ודו"ק בזה.

אך מלשון הרמב"ם לא משמע כן, דכתב כנ"ל דאין קרוי מומחין אלא בי"ד הנסמך ודוחק לומר דכונתו דכ"ז שיש סמיכה אין קרוי אלהים אלא בי"ד הנסמך, דכל כה"ג הו"ל לפרש ולא לסתום, וצ"ל בדרך שכתבתי לעיל על יסוד דברי הר"ן דמה שאין דיני הדיוטות דין הוא משום כבוד בי"ד, וס"ל להקרית ספר דזה שייך רק כל זמן שיש סמיכה, אבל כשאין סמוכין שוב אין זה פגיעה בכבוד הסמוכין כאשר דנין שאינן סמוכין כנ"ל.

ובספר רביד הזהב על התורה (שמות כ"ב ז') כתב דילפינן ממה דכתיב בפרשת שופטים (י"ז ט') "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם", דשייך דין זה גם בימים ההם אף שאין סמיכה כמו שכתבו הראשונים לגבי גירות דכתיב ביה לדורותיכם כנ"ל. אך מדברי הראשונים הנ"ל משמע דבדיני ממונות ל"צ כלל לגזה"כ אלא בגירות בלבד, ועיי"ש שדחה גם את הפירוש דכל גדר סמיכה הוי נתנית רשות כמבואר בסנהדרין (י"ג ע"ב) שקורין לו רבי ונותנים לו רשות לדין דיני קנסות, וא"כ במה שנתנו רשות לדון בזה גופא הוי כעין גדר סמיכה, ודחה דאין סמיכה אלא כשהסומך מכיר את הנסמך ועיי"ש מה שפלפל בזה.

ועוד יש להוסיף, דמלבד דלשון חז"ל ברור דאין זה גדר סמיכה אלא דלא צריך סמיכה כיון דעבדינן שליחותיהו, נראה עוד דא"א לומר כן, דהא מבואר בסנהדרין (י"ד ע"א) דלא מהני כלל סמיכה כשהנסמך בחו"ל אף אם הסומך הוא בארץ ישראל, וכן פסק הרמב"ם (בפ"ד מסנהדרין ה"ו). ומדברי רש"י שם לכאורה משמע דלא מהני כלל כשהנסמך הוא שלא בפני הסומך, ואף שיש לפלפל בביאור דבריו, אך עכ"פ בודאי לא מהני כשהנסמך הוא בחו"ל, ודו"ק בזה כי קצרת.

והנראה עיקר בזה, דכך הבינו חז"ל ברוח קדשם ובעומק בינתם דאי אפשר לעולם להתקיים בדלית דין ולית דיין, וע"כ צ"ל דכשבטלה הסמיכה עושין דין אף בבי"ד שאינו סמוך, ואין הסמיכה מעכבת אלא כשאפשר ויש סמיכה בעולם, ודבר זה נמסר לחכמים כהרבה גופי תורה ועיקריה, והדברים ברורים ופשוטים.

שופטים ושוטרים

"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך
נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק" (דברים ט"ז
י"ח).

"צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה'
אלקיך נתן לך" (שם ט"ז כ').

"למען תחיה וירשת. כדאי הוא מנוי הדיינים הכשרים
להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן" (רש"י שם).

שאל אדוננו בעל קצות החשן (בהקדמתו לשב שמעתתא) וכי מה חפץ
יש בעצם מינוי השופטים והדיינים הכשרים, ולכאורה אין טעם בבתי
דין ומשפט אם לא יקיימו את פסקי הדין שיוציאו אלה, וא"כ מה ביאור
דיוק לשונם "כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים" וכו'.

הוא שואל והוא משיב בהקדמת שאלה נוספת, וכי מה בין אנשי סדום
שדינם נחרץ ונאבדו מן העולם לאנשי גבעה בסיפור הפלגש, הלא מצד
עצם המעשים וגנותם אלה כאלה חטאו ופשעו במעשי רשע והתעללות
בזולתם, ואלה כאלה השחיתו את דרכם וקלקלו אורחותיהם, ולמה
אפוא נגזר על סדום גזירת כליה ונבלעו באדמה ואבד זכרם, ואנשי גבעה
נענשו במגפה, אך מ"מ היתה תקוה לאחריתם.

וכתב הגאון להסביר דאנשי סדום חוקקו חוקי רשע ומיסדו את הרשע
והזנות. לא זו בלבד שקלקלו אורחותיהם אלא אף חוקקו חוקי רשע הן
הם חוקי סדום ועמורה, ולפיכך לא היתה תקוה לאחריתם ולא שכר
לפעולתם.

ולא כן אנשי גבעה, אף שרשעים היו והתאכזרו לזולתם, מ"מ חוקיהם
חוקי צדק היו ומשפטיהם ישרים. כל עוד יש לאומה משפטים ישרים
ושופטים הגונים, יש תקוה לאחריתו ויש סיכוי שישובו בתשובה ויטיבו

שופטים ושוטרים

אורחותיהם, ומשום כך נענשו וכופר עונם.

וזה שאמרו חז"ל "כדאי הוא מנוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל וכו'". עצם מינוי דיינים כשרים, אף אם לפעמים לא נקיים את חוקיהם ומשפטיהם, כל עוד יעמדו דיינים כשרים בראש העם, וילמדו למבקשי ה' תורה ודעת, כדאי הוא להגן על העם, להחיותו ולהושיבו על אדמתו.

וכך גם בחיי היחיד ומעמדו המוסרי, כל עוד יודע הרשע שרשע הוא, אלא שבכל זאת הולך הוא אחר תאוות לבו ונכשל הוא במלחמת היצר, יש תקוה לאחריתו, ואפשר שבעת רחמים יחזור בתשובה וישוב אל ה', ולא כן הרשע שבעיניו צדיק הוא ובשרירות לב ובקומה זקופה מתהלך הוא כאילו צדיק וישר הוא, והוא באחד ומי ישיבנו, אין תקוה לאחריתו ואין שכר לפעילתו ועבר ובטל מן העולם.

ב

כל המעביר על מידותיו

הנה בפסוק זה כתב הקדושת לוי פירוש המתאים לחודש אלול, בכל שעריך היינו שערים של מעלה, דביד כל אדם למנות לעצמו את שופטיו בבי"ד של מעלה, דבמדה שאדם מודד מודדין לו מן השמים (מגילה י"ב ע"ב) וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת קנ"א ע"ב). וכך אמרו גם בירושלמי (ב"ק ל"ו ע"ב) "סימן זה יהא בידך, כל זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך, אינך מרחם אין המקום מרחם לך". וכאשר אדם מוחל וסולח לכל, ומעביר על מדותיו, כך דנים אותו בשמים ברחמים ולא בדין.

וכן אמרו חכמים (ר"ה י"ז ע"א, יומא כ"ג ע"א) "כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו". ובימי הדין והמשפט כאשר כל אחד מתיירא מעבירות שבידו, חלים ורועדים מאימת יום הדין מתחזקים ומתנחמים אנו בהבטחה זו. ומשתדלים למחול ולסלוח ולהעביר על מדותינו כדי שנזכה גם אנו בעניינו שהקב"ה יעבור על כל פשעינו. בא וראה עד היכן

שופטים ושופטים

הדברים מגיעים. בתענית (כ"ה ע"ב) אמרו "שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים הווי מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו".

וביאור הדברים, יש לפעמים גזירת שמים שאי אפשר לבטל במדת הדין, אלא במידה שלפנים משורת הדין. רבי אליעזר הגדול בן הורקנוס אכן היה גדול הדור ובכל זאת תפלתו לא נתקבלה וגזירת שמים לא בטלה. רבי עקיבא לעומתו שהיה מעביר על מדותיו לפנים משורת הדין, כך מדדו לו מן השמים ואף תפילותיו נתקבלו לפנים משורת הדין ומיד ירדו גשמים.

בא וראה שני נביאים גדולים מתנבאים בסגנון אחד, מרנן ורבנן הבעש"ט והגר"ח מוולאז'ין. בקדושת לוי (פרשת נשא) כתב בשם הבעש"ט לפרש את הכתוב בתהלים "ה' צלך" הקב"ה נוהג עם האדם כצלו וכשם שכל תנועה שיעשה האדם קטנה כגדולה יעשה הצל אחריו, כך נוהג עמו הקב"ה, וכ"כ בנפש החיים (שער א' פ"ז בהג"ה). וכבר כתב כן השל"ה בשער הגדול בשם המדרש (מדרש והזהיר פרשת משפטים דף מ"ג ע"א).

בימי אלול כאשר מתכוננים אנו לימים הנוראים, סגולה זו עצומה היא, נאחוז בה ולא נרפנה, נעביר על מדותינו ונזכה בכך שהקב"ה יעביר לנו על כל פשעינו.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

